

IZ RATA U MIR: HRVATSKI BRANITELJI U TRANZICIJI

From War to Peace: Croatian War Veterans in Transition

CRO VETERANS

Ispitanik: K. K.

Vrijeme intervjuja: 08.12.2024.

Kako ste doživljavali Jugoslaviju, posebno u zadnjem razdoblju njezinog postojanja?

Nisam je uopće više doživljavala kao državu kojoj pripadam. Priželjkivala sam da se odvojimo od ostalih država unutar Jugoslavije i krenemo samostalnim putem. Vidjelo se da bratstvu i jedinstvu dolazi kraj. Krajem 80ih godina 20.stoljeća dobila sam otkaz u državnoj firmi Jugovinil, neopravdano, nakon 15 godina rada i otada, subjektivno, ne marim više za „zajedništvo“ Jugoslavije.

Zbog čega je po Vama izbio rat u Hrvatskoj i je li se on mogao izbjeći?

Mislim da se rat nije mogao izbjeći jer su razlike između Hrvata i Srba postale ogromne i to se drastično osjetilo u svim aspektima države. Možda su neki politički potezi mogli ublažiti razlike između spomenutih naroda, ali nisu mogli potpuno zaobići rat.

Koliko ste imali godina i čime ste se bavili kad ste se uključili u obranu Hrvatske? Što vas je motiviralo da tako postupite?

Imala sam 41 godinu kad sam se uključila u obranu Hrvatske, a dotada sam volontirala u centru za socijalni rad. Tajnica centra mi je rekla kako zapovjednik iz Kaštela traži dobrovoljke za doprinos na ratnom bojištu te sam se odmah javila, obavila liječnički pregled i krenula na teren. Mislim da je to bila polovina rujna 1993. godine. Gotovo svi iz mog bližeg okruženja su me pitali zašto se uključujem u rat, a ja sam rekla da ja to tako osjećam i da je to ispravna odluka. Pokušala sam se već 1991. godine uključiti u obranu, ostavila sam svoje podatke, međutim, nitko mi se nije povratno javio. Kažem, uključila sam se primarno zbog nekakvih ideala, a sekundarno da si osiguram egzistenciju jer u tom vremenu sam bila nezaposlena.

Kako su obitelj i bližnji reagirali na Vašu odluku o odlasku u vojsku/rat?

Obitelji nije bilo drago, strahova li su hoću li se vratiti živa i zdrava kući. Međutim, ja sam odlučila da idem i nitko to nije mogao spriječiti pa su onda pružili podršku, koliko su mogli. Spomenula sam da sam bila u tom periodu bez posla i to mi je bila dodatna motivacija. Nisam htjela nikome biti teret. Ja sam u jutarnjim satima u rujnu 1993. godine krenula na bojište, a brata mi je mobiliziralo isto dan, poslijepodne. Sigurno našim roditeljima nije bilo lako to prihvatiti.

Opišite kronološki svoj ratni put: vrijeme i postrojbe u kojima ste ratovali.

U rujnu 1993. godine uključila sam se u 141. brigadu, ogranak Kaštela. Prvo bojište na kojem sam bila je bilo zadarsko zaleđe, takozvana Baštica. Iz Baštice smo išli u Kašić, nakon kojeg je uslijedila demobilizacija 1994. godine. Nakon demobilizacije, iz Kaštela se nisam mogla uključiti ni u 6. ni u 142. brigadu. Nisam odustajala jer sam se zaista željela vratiti na teren pa sam se preko poznanika iz Zadra koji je bio u Domobranskoj pukovnji uspela uključiti u 7. Domobransku pukovnju do kraja rata.

Kako ste se osjećali tijekom prvih iskustava i opasnosti na bojišnici? Jeste li osjećali strah?

Naravno da sam osjećala strah. Neprirodno je to okruženje za čovjeka. Imala sam stvarno dobrog zapovjednika koji je meni i djevojci koja je bila sa mnom rekao da ukoliko se prepadnemo i shvatimo da to nije situacija za nas, uvijek mu se možemo obratiti i vratiti se kući. Teško je bilo funkcionirati u takvim uvjetima. Noći su bile najteže, nismo smjele, zbog vlastite sigurnosti izlaziti iz kućice gdje smo obitavale pa smo u hitnim situacijama mokrile u nekakve posude, a velika nužda nije dolazila u obzir. Stres je bio toliko velik da sam nedugo nakon uključanja u obranu izgubila menstruaciju u potpunosti. S vremenom smo se nas dvije privikle na to muško okruženje i uz njih se nekako ohrabrile.

Jeste li bili ranjeni tijekom rata ili izloženi velikim opasnostima? Ako jeste, opišite okolnosti i što ste osjećali.

Nisam, hvala Bogu, ali sam iz prve ruke svjedočila stradavanjima suboraca.

Kako ste se suočavali s pogibijama suboraca? Jesu li teška ranjavanja i pogibije suboraca utjecali na vaš pristup ratovanju i obnašanju vojnih dužnosti?

Teških ranjavanja i pogibija suboraca je bilo i doživljavala sam ih kao da se članovima moje obitelji to događa. Svašta sam vidjela, svakojake grozote i naravno da su utjecale i na moj pristup ratovanju i na moje daljnje funkcioniranje uopće. Zbog toliko stradavanja jednostavno sam otupila na situacije koje su mi se kasnije zbile u privatnom životu, nakon rata. Rijetko kada mogu pustiti suzu, pa čak i ako se radi o meni bliskoj osobi jer sam jednostavno prazna. Rat je sve nekako isušio iz mene, odnosno iz svakoga od nas.

Jeste li osobno doživjeli kakvu tešku traumu u ratu?

Svjedočenje strahotama koje su se zbile mojim suborcima i pranje njihovih potpuno krvavih uniforma su definitivno bile traume za mene, ali cijeli boravak odnosno ratovanje u Kašiću je za mene jedna velika trauma. To je bio opći pokolj. Položaji su nam bili u grobnici, dalje ne

moram ništa govoriti. Jeli smo suhu hranu kako bi što duže izdržali bez velike nužde jer je svako napuštanje položaja bilo iznimno riskantno. Od stresa sam u siječnju 1994. trajno ostala bez menstruacije.

Koje Vam je iskustvo ili događaj donio posebnu sreću, zadovoljstvo tijekom rata?

Bilo je tu puno sretnih trenutaka. Jedni drugima smo pokušali uljepšati dan, pogotovo kad stanje na bojištu nije bilo dobro. U sjećanju mi je ostala situacija na povratku iz Kašića. Suborac iz Kaštela i ja smo se vozili u blagdansko vrijeme do sela da bi kupili i ispekli tuku da se barem malo proveselimo. Zasula nas je neprijateljska paljba, a suborac je bio iznimno sretan i unatoč situaciji pojačao radio na maksimalnu jačinu. Ja sam bila prestrašena i upitala sam ga da kako može biti tako veseo, a on mi je odgovorio: Kupio sam zaručnički prsten za djevojku i ako ovo preživim, onda ću je oženiti. Također, u Drvaru, sasvim slučajno smo suborac i ja pronašli neki stari telefon i onda glumili da telefoniramo. Kad smo morali držati stražu cijelu noć, odnosno biti na vezi, zvali smo jedni druge u sred noći i naručivali pizzu i dvije cole, samo da bi ostali budni i malo se nasmijali. Suborci su nama djevojkama u Šukovarima napekli brdo palačinki. Da nije bilo lijepih trenutaka, ne bi mi izdržali onakvu situaciju.

Kakav je bio status branitelja/vojnika tada u društvu, „na ulici“, kako su se ljudi odnosili prema vama, doživljavali Vas? Da li se taj odnos mijenjao u razdoblju 1991. do 1995.?

Ja sam se, kako sam već spomenula, obrani Hrvatske pridružila 1993. godine. Status branitelja je bio poštovan, besplatno smo se vozili autobusom, kada bi se vraćali s terena ljudi su nas u prolazu pozdravljali i zahvaljivali nam. Imala sam samo ugodna iskustva što se toga tiče. Nakon rata, slika o nama se promijenila.

Što su za Vas značile oslobodilačke operacije hrvatskih snaga?

Uf, puno srce. Samo to mogu reći.

Nakon odmaka od gotovo 30 godina, što je, po Vašem mišljenju najviše pridonijelo hrvatskoj pobjedi u DR?

Onda smo svi bili strašno složni. Svi smo bili za Hrvatsku i to su nam bili zajednički interesi. Ja nisam išla u rat, ali mislim i većina njih, zbog profita. Normalno, to je meni bila egzistencija, ali nisam išla da bi nešto dobila od te Hrvatske. Dobro, neko je išao svjesno izvući stan, kuću, kredit, mirovinu...Ja tada nisam radila i rekao bi mi moj pokojni otac: „Nećeš biti gladna“, ali nisam si mogla dozvoliti da me roditelji financiraju. Ovako sam imala plaću i terensku koju sam ostavljala svojim roditeljima. Brat mi nije radio, a imao je dvoje djece.

Možete li istaknuti koje osobe, vojne ili političke smatrate najzaslužnijima za uspjeh?

Za mene su to moji zapovjednici i general Gotovina kao broj 1. Kad su ga zatvorili to mi je bio veliki stres i šok, a kad su ga oslobodili, bila sam u maslinama, pušila od stresa, a kad su ga oslobodili, plakala sam od sreće cijeli dan. Osobno sam ga upoznala i tvrdim da je broj 1.

Kako gledate na ulogu Crkve u Domovinskom ratu? Koliko je vama vjera značila u ratu?

Vjera mi je značila, hvala Bogu, tako sam i odgojena. Mislim da je i Crkva svoje odradila, ali ne mogu o tome govoriti jer ne znam, nisam pratila s terena. Mogu samo reći da mi je Crkva pomagala s hranom 1991. kada nisam imala primanja.

Jeste li tijekom rata razmišljali o nastavku vojne karijere ili o povratku u civilni život kada rat završi?

Razmišljala sam nastaviti vojnu karijeru, ali s obzirom na moje godine i na probleme s kralježnicom od rođenja, ne bi mogla proći vojnički drill. Htjela sam, ali nisam mogla odraditi vojnu obuku.

Kada i zašto ste okončali vojnu karijeru? Što ste osjećali zbog (prijevremenog) okončanja vojne službe?

Kada je završio rat, završila je i moja vojna karijera. Žao mi je, željela sam nastaviti, ali zbog zdravstvenih problema jednostavno nisam mogla.

Kako je tekla prilagodba na civilni život nakon razvojačenja? Kako ste se obitelji privikavali na civilni život? Da li je bilo problema?

Teško. Falilo mi je to zajedništvo, sve te osobe s kojima sam bila. Teško sam se prilagođavala na ovaj „normalni“ život. Što će mi roditelji tu pomoći, sam se nekako izboriš sa sobom. Nisam htjela njih opterećivati. Nakon rata sam opet godinu i dva mjeseca bila bez posla, nakon što je rat završio. Status branitelja više nije bio isti kao i u ratu. Susrela sam se s mnogim problemima.

Kako su iskustva iz vojne službe utjecala na Vaše navike u civilnom životu? Jeste li do danas zadržali te ili koju od tih navika?

Pa što ja znam, promijenile su mi se mnoge životne navike na bojištu. Ipak, na terenu je jedno, a u životu je drugo. Bilo je teško, nedostajao mi je teren.

Što ste radili, čime ste se bavili nakon razvojačenja? Opišite Vaše radne aktivnosti od razvojačenja do danas.

Nakon godinu i dva mjeseca bez posla, zaposlila sam se u HVIDR-i. Tu sam radila 11 godina i bilo je jako stresno. Nakon toga mi je dijagnosticiran PTPS (30%) i više nisam radila.

Jeste li nastavili održavati prijateljstva, kontakte sa suborcima nakon završetka službe? U kojoj mjeri i na koji način?

Jesam, ali prije puno češće, a sada se vidamo sve manje. Vidimo se ljeti kad je obljetnica oluje. Teško mi je čuti da je neko od njih preminuo, a umire ih sve više i više. Evo, recimo jednom suborcu iz Zadra kojem sam i bila na vjenčanju, kada god idem u Zadar, obavezno svratim kod njega. Sada sam ja bolesna, teško hodam tako da se i rijetko vidim s tim ljudima koji su mi jako dragi. Također, prošlo je puno vremena i svatko od nas je krenuo u svoj život.

Jeste li (bili) aktivni u kakvoj braniteljskoj udruzi? Ako da, u kojoj mjeri i što su obuhvaćale Vaše aktivnosti?

Bila sam tajnica u udruzi HVIDRA, tu sam radila.

Je li udruga kojoj pripadate (ste pripadali) pomogla u rješavanju nekih Vaših ili problema Vaših suboraca? Ako jest, u kojoj mjeri i na koji način?

Pa udruga mi i nije baš pomogla. Najviše sam sama sebi pomogla.

Bavi li se Vaša udruga kakvim drugim oblicima (humanitarne) pomoći, osim one koja obuhvaća pomoć pripadnicima postrojbe?

Slušaj, uvijek kad je bila neka poznatija akcija prikupljanja odjeće ili hrane, HVIDRA se odazvala. Kad sam ja prestala raditi tu, svejedno bi vidjela njihove plakate kako pozivaju na pomoć i volontiranje u vezi nekog slučaja. Također, djelovanje HVIDRE ovisi i o sredstvima koje joj grad daje. Pomagali su i novčanim iznosima koliko su mogli.

Obilježava li udruga kojoj pripadate (ste pripadali) spomen na poginule suborce? Na koji način?

Obavezno se obilježavao spomen na poginule branitelje. Ide se na groblja, nose se vijenci i svijeće kada god je neka obljetnica ili pogreb nekog od branitelja.

Je li rad udruge kojoj pripadate (ste pripadali) ispunio Vaša očekivanja?

A šta da kažem. Recimo da je. Eto.

Koji je Vaš stav prema činjenici da u Hrvatskoj djeluje više od 1000 braniteljskih udruga?

Mislim da je to dobro i da se suborci kojima je potrebna pomoć nalaze i uvijek nečim organiziranim bave. Bolje da su s nečim okupirani nego da razmišljaju loše.

Što mislite o postojanju i djelovanju Generalskog zbora? Je li po vama ispunio svoju svrhu (u kojoj mjeri)?

Ja mislim da su oni ispunili ono što su htjeli. Puno je to daleko od rata.

Što je za Vas značilo osnivanje Ministarstva branitelja? Zna li kada je ono osnovano?

Ne znam kad je osnovano. Ha značilo je jer si se mogao obratiti kada ti je nešto nejasno i tražiti neke odgovore.

Što mislite o djelovanju Ministarstva hrvatskih branitelja unazad 27 godina od osnivanja? Smatrate li da je ono ispunilo svrhu i namjenu svojeg postojanja?

Pa je, pomoglo je braniteljima...i po pitanju stanova i po pitanju kredita, ovisi tko je što tražio.

Prema podacima Ministarstva hrvatskih branitelja, status hrvatskog branitelja ima više od 500.000 osoba. Kakav je Vaš stav prema tome?

Hm, ne bi komentirala.

U Hrvatskom saboru i u tijelima državne vlasti djelovalo je i djeluje nemali broj branitelja. Smatrate li da su oni dovoljno učinili za prava branitelja? Objasnite.

Ja ni ne znam tko je iz sabora bio u ratu. Eto. Vijesti uopće ne slušam. Dosta mi je mene, moje muke i bolesti. Još ću i tu žalost slušati. Gledam serije. Sama sam, a samoća je nekad lijepa, a nekad teška.

Od završetka rata do 2020. zbile su se dvije velike promjene prazničnih dana kojima se obilježavaju najvažniji datumi u stvaranju hrvatske države i Domovinskog rata. Zna li točno o kojim je promjenama (praznicima) riječ?

Ajme meni, nemam pojma da ti iskreno kažem. Te promjene sigurno imaju političku stranu, ali ne pratim ja to.

Što mislite o tim promjenama? Jesu li bile potrebne, opravdane, s obzirom na relativno kratko razdoblje od ni 30 godina u kojima su se zbile?

Ne znam.

Koje je Vaše mišljenje o proglašenju datuma 18. studenoga „Danom sjećanja na žrtve Domovinskog rata i Danom sjećanja na žrtve Vukovara i Škabrnje“?

Tako i treba. To je trebalo odmah jer to je rana koja neće nikad, nikad zacijeliti. Evo i ova cura što sam je u ratu upoznala (iz Vukovara) je rekla: „Ja sam zaboravila svoj broj telefona. Sad zamisli kako je zaboravit svoj broj telefona i tako neke stvari koje su normalne.“ Kad je otišla natrag smo joj moj brat i ja napunili punu torbu odjeće, nakrcali svega. Bila mi je kao sestra, kod mene je dolazila i spavala. Skinula se iz vojske iza Kašića i otišla u Zagreb, a rekla je „Ja ne mogu, meni se čini da sam ponovo u Vukovaru.“

Odlazite li u Vukovar ili Škabrnju? Koliko često? Organizirano ili samostalno?

Bila sam nakon rata u Vukovaru i Škabrnji. Mi smo prvi išli, odnosno HVDIRA, ali neću lagati, bila je ili 1997. Ili 1998. i policija nas je pratila. Par autobusa HVIDRI iz cijele Hrvatske su oni koji su prvi ušli u Vukovar. Bila su 2 velika šatora i tu smo imali hranu i piće i tu sam upoznala doktoricu Bosanac i slikale smo se. Bili smo tri ili četiri dana. Ja sam spavala u vojarni u Vinkovcima, sama u sobi i zamolila sam ovog jednog vojnika da mi ujutro pokuca, a ove ostale tajnice nisu htjele, one su spavale u Osijeku. Bilo nam je savršeno. Sjećam se kad sam došla u Vukovar. Kad sam izašla iz autobusa tako sam se tresla, samo sam klekla i poljubila onu zemlju. Tu su i neki Srbi šetali, a jedan naš vojnik iz Sinja se zaderao“ Aleksa, vrati se doma, skuhala sam ti paštašutu.“

Koje je Vaše mišljenje o obilježavanju praznika Dana pobjede i Domovinske zahvalnosti u Kninu 5. kolovoza?

Evo sad se naježim. Mora se do života to obilježavati jer to nam budi emocije. Vрати me...od onih pjesama... u 1995.

Koji je Vaš stav o nezadovoljstvu dijela braniteljske populacije usmjerenom prema organizaciji proslave toga dana u Kninu?

Zašto ne bi bilo u Kninu kad se Knin oslobodio. U Knin je ušla 4., a mi smo onu noć ušli u Benkovac. Ušli u kuću, a kava je bila još vruća. Mi nismo znali di idemo.

Sjećate li se tradicije odavanja počasti poginulim hrvatskim ratnicima na Oltaru domovine na Medvedgradu? Kakvo je Vaše mišljenje o toj tradiciji? Sjećate li se kada je ta tradicija ukinuta i što mislite o tome (treba li je obnoviti?)?

Ne sjećam se. Ja i politika smo ti, znaš ono...Ne znam.

Znate li za još koju tradiciju nastalu tijekom Domovinskog rata, koja je ukinuta 2000. godine?

Vidiš, ja ti to ne pratim. Tko će to...Čuješ, dok radiš i primaš neke informacije, a otkad sam ja već u mirovini. Sad mi je 73, a išla sam sa 55 godina.

Što mislite o političkim promjenama iz 2000. godine? Jesu li one i kako utjecale na braniteljsku populaciju i Vas osobno?

Pojma nemam.

Smatrate li da braniteljska populacija ima pravo prosvjedima reagirati na političke odluke državnih vlasti? (U kojoj mjeri i zbog kojih problema? Obrazložite.)

Pa sigurno, neka prosvjeduju. Ne znam ja njihove probleme.

Možete li (kronološki) nabrojati nekoliko najvećih braniteljskih prosvjeda (od 2000.)?¹

Ne mogu, ne pratim.

Jeste li sudjelovali u najvećem takvom prosvjedu, koji je trajao 555 dana ispred Ministarstva branitelja u Savskoj ulici? Ako jeste, što Vas je motiviralo?

Nisam sudjelovala.

Kako danas gledate na provedbu i učinak tog prosvjeda?

Ne znam ništa o tome.

Jeste li sudjelovali u prosvjedima organiziranim za zatočene hrvatske časnike u Haagu? Ako jeste, opišite motive?

Nisam.

¹ Kronološki, najznačajniji protesti idu ovim slijedom: 2001. zbog uhićenja Mirka Norca, 2005. zbog uhićenja Ante Gotovine, 2011. zbog uhićenja Ivana Purde, 2011. zbog podrške uhićenim generalima u Haagu, 2013. zbog dvojezičnih natpisa u Vukovaru, 2014.-2016. zbog nezadovoljstva rada Ministarstva branitelja i odnosom prema braniteljima.

Što je za Vas značilo oslobađanje hrvatskih generala Mladena Markača i Ante Gotovine? Kako ste to doživjeli?

To sam ti već rekla. Isplakala sam dušu taj dan. To mi je bilo najveće zadovoljstvo u životu. Nemam muža, nemam djecu, ali to ne mogu riječima opisati.

Kako ste i gdje pratili završnicu tog suđenja? Jeste li bili na dočeku oslobođenim generalima na Trgu bana Josipa Jelačića u Zagrebu ili u nekom drugom gradu? Opišite kako ste se tada osjećali.

Bila sam u polju, slušala preko radija. Neopisiva sreća.

Kakav je Vaš stav prema osuđujućim presudama istaknutim zapovjednicima HVO-a poznatijima kao „Presuda šestorki“?

To je bilo namješteno, ali nisam puno pratila.

Kako ste doživjeli reakciju Slobodana Praljka na tu presudu i što za Vas znači njegov čin u haškoj sudnici?

Nisam pratila, oprost.

Smatrate li da se hrvatska država dobro postavila prema radu Haškog suda? Koje je Vaše mišljenje o Haškom sudu; pozitivno ili negativno?

To ne treba govoriti. Onu Carlu del Ponte da sam mogla upucat, upucala bih je odmah.

Smatrate li da je hrvatska država učinila i čini dovoljno u kažnjavanju onih pripadnika srpskih snaga koji su činili ratne zločine na teritoriju RH?

Nije. Većinu nije.

Smatrate li da je hrvatska država učinila i čini dovoljno u kažnjavanju onih pripadnika hrvatskih snaga koji su činili ratne zločine na teritoriju RH?

Što reći na to...

Jeste li zadovoljni, relativno zadovoljni ili nezadovoljni načinom kako se u osnovnim i srednjim školama obrađuje razdoblje Domovinskog rata? Objasnite.

Mislim da je to u redu i da su djeca ipak upoznata što je bilo. I mi smo učili o Drugom svjetskom ratu...i bitku na Neretvi i na Sutjesci...sve smo morali znati.

Jeste li zadovoljni, relativno zadovoljni ili nezadovoljni odnosom medija prema braniteljima i problemima braniteljske populacije? Objasnite.

Stvarno ne pratim više ništa.

Jeste li zadovoljni, relativno zadovoljni ili nezadovoljni filmografijom, igranim i dokumentarnim filmovima o temama iz Domovinskog rata? Objasnite.

Također, ne znam što bih rekla.

Jeste li zadovoljni, relativno zadovoljni ili nezadovoljni kvalitetom knjiga koje su na stručan, memoarski ili publicistički način tematizirale razdoblje Domovinskog rata?

Ne pratim to baš...

Smatrate li da nove generacije, koje nisu doživjele razdoblje Domovinskog rata, dovoljno dobro razumiju povijesnu važnost tog razdoblja, odnosno vrijednost doprinosa branitelja u ostvarenju slobodne države?

Ne, oni ne razumiju. Tko to nije proživio...Mogu ja tebi pričati isto kao što su meni ova četiri logoraša Vukovarca pričali kad bi sjeli kad nije bilo nikoga. To su strahote što su im radili. Ja mogu suosjećati, ali ne mogu se staviti na njihovo mjesto.

Smatrate li da je u bližoj ili daljoj budućnosti moguć novi ratni sukob na teritoriju RH ili BiH? Obrazložite svoj stav.

Ne mislim. Uopće ne razmišljam da bi se to moglo dogoditi. Ha, ne znam. Kad slušam ljude okolo jedino čujem da bi mogao biti Treći svjetski rat. A za ovo između nas i Bosne ne vjerujem.

Ako smatrate da je sukob moguć kako biste Vi reagirali? Kako biste reagirali na mogućnost da netko iz Vaše obitelji, potomstva sudjeluje u novom ratu?

/

Kakvo je danas Vaše zdravstveno stanje? Koliko je na to stanje utjecalo sudjelovanje u ratu i eventualno ranjavanje?

Bolesna sam, idem na dijalizu. Nisam bila ranjena u ratu, ali svakako mi nije pomoglo zdravlju.

Jeste li pretrpjeli PTSP? Ako jeste, kako ste se nosili i kako se nosite s posljedicama PTSP-a?

Imam PTPS i na to imam 30% invalidnosti. Ima puno gorih stvari, recimo moja bolest koja traje već 9 godina pa je malo potisnula taj PTSP. Nije ga skroz potisnula jer je on prisutan stalno. Uvijek se vraćaš...Vraćaju se ružni i lijepi momenti. To je normalno da se moraš sjećati. Uvijek ti je drago kada vidim nekoga tko je bio sa mnom, mene kao da sunce obasja.

Jeste li pretrpjeli kakav drugi oblik poslijeratne degeneracije; sklonost alkoholu, drogama, kockanju, itd.?

Ne. Nisam se nikad kockala u životu, drogu nikad nisam probala, a čašu bevande popijem iza obida.

Je li vaše sudjelovanje u ratu donijelo neke negativne posljedice po Vaš obiteljski život?

Nije.

Ako Vam zdravlje dopušta, bavite li se kakvim sportskim ili aktivnostima u prirodi ili bilo kakvim aktivnostima koje Vas zaokupljaju ili smiruju?

Jedva se krećem tako da se ne bavim sportom.

Je li netko od Vama bliskih suboraca obolio od PTSP-a i jeste li mu u tom slučaju kao prijatelj pokušali pomoći?

Smatrate li da je država dobro organizirala mogućnosti skrbi za oboljele od PTSP-a?

Ha, uvijek može bolje.

Smatrate li da je sudjelovanje u ratu imalo utjecaja na poslijeratne teške bolesti i visoku smrtnost relativno mlade braniteljske populacije? Na čemu temeljite takav stav?

Što za Vas predstavlja podatak da je više od 4000 ratnih veterana počinilo suicid u razdoblju od ni 30 godina od završetka ratnog sukoba?

Nisu se mogli više uklopiti u društvo. Oni su naučili na jedan drugi način života. Kako sam rekla ja za sebe, ne mogu te roditelji utješiti. Ti drugačije razmišljaš. Kad gledam ove filmove gdje pričaju ratni veterani što su sve proživjeli i završili na ulici bez igdje ičega. Naši su ipak zbrinuti.

Kako gledate na današnji međunarodni položaj Republike Hrvatske, odnosno članstvo u NATO savezu i EU?

Ne znam. Ne pratim i ne čitam. Meni je to sve špansko selo.

Što mislite o današnjem stanju u Oružanim snagama RH?

Ne znam.

Je li odluka o ukidanju obaveznog služenja vojnog roka bila ispravna? Objasnite.

Mislim da se ne treba ukinuti. Neka svatko proba nešto. Nikad ne znaš što se može dogoditi.

Je li po Vama bolje za mlade ljude i državu da se uvede obavezno služenje vojnog roka? Ako da, objasnite zašto i koliko bi ono trebalo trajati.

Trebao bi biti i danas vojni rok. Šest mjeseci pa bar šest mjeseci. Da ti imaš neku obuku.

Kakav je danas Vaš odnos, kakvi su Vaši osjećaji prema razdoblju Domovinskog rata?

Obuzmu me emocije i lijepe i tužne i radosne...Sve se skupi.

Možete li usporediti odnos javnosti, društva ili pojedinaca prema braniteljima u vrijeme rata i danas?

Skroz drugačiji. Onda su bili hvalospjevi i svatko je bio za branitelje, a poslije smo bili isto kao da smo kužni. Ni posla ni ničega...Što mi vrijedi da sam branitelj.

Je li danas Hrvatska onakva država kakvom ste ju zamišljali tijekom rata? Što biste eventualno promijenili, što bi moglo biti bolje?

Ha što sam zamišljala. Išla sam s idealima. Nisam razmišljala kakva će biti Hrvatska.

Podpitanje „Jeste li mislili da će ovakva biti 2024.“

Ne, nisam.

Da je danas 1991., biste li sve ponovili ili biste možda nešto promijenili u svojoj odluci?

Bi.

Postoji li nešto što biste željeli dodati o procesu poslijeratne tranzicije Vas kao ratnog veterana, a nismo obradili u ovom intervjuu? Postoji li još nešto o čemu bismo trebali razgovarati, a nismo pokrili ovim razgovorom?

Ne znam što bih dodala.

Što mislite o ovako strukturiranom intervjuu i postavljenim pitanjima kojima nije bio fokus na samom ratu nego na tranziciji vas kao veterana u civila?

Pa to je pohvalno, ja mislim, da se ipak to spomene i da sutra druge generacije čitaju kako smo mi čitali o ratu, da znaju.